

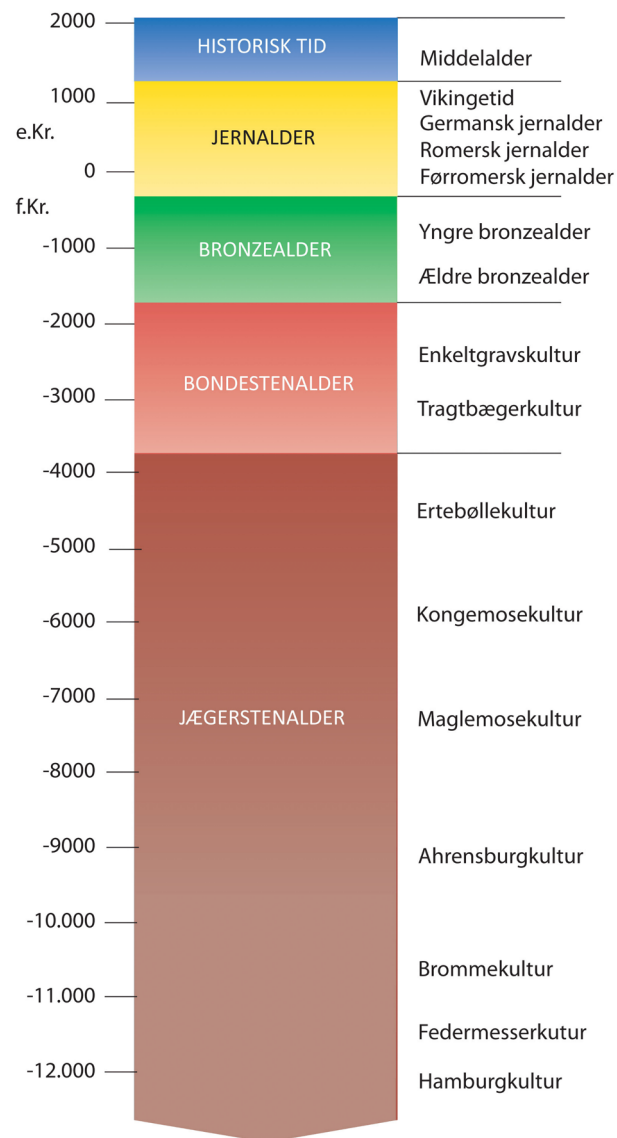
Udgravning af boplads og håndværksplads fra romersk jernalder ved Humlebakken

Museumsinspektør Karin Johannesen

Indholdsfortegnelse

Indledning	3
Undersøgelsens baggrund	3
Lokalområdet i oldtiden	4
Undersøgelsens resultater	5
Sammenfatning og perspektivering	6
Hvis du vil vide mere	6

Figur 1. Foto fra forundersøgelsen ved Humlebakken, hvor man fjerner muldlaget i ca. 3 m brede søgegrøfter.

Indledning

Området ved Nr. Tranders har været bebygget i hvert fald siden bronzealderen, og det indgår i et større område af bebyggelser som strækker sig fra Nr. Tranders og Supersygehuset tæt ved Gistrup og til Sdr. Tranders og Gigtum. Bebyggelsen ved Humlebakken hører til dette kompleks af bebyggelser, men i modsætning til de øvrige bebyggelser, lå der ved Humlebakken, udover beboelse, også en del grubehuse. Grubehuse har fungeret som håndværkshytter og dateres til yngre jernalder og vikingetid.

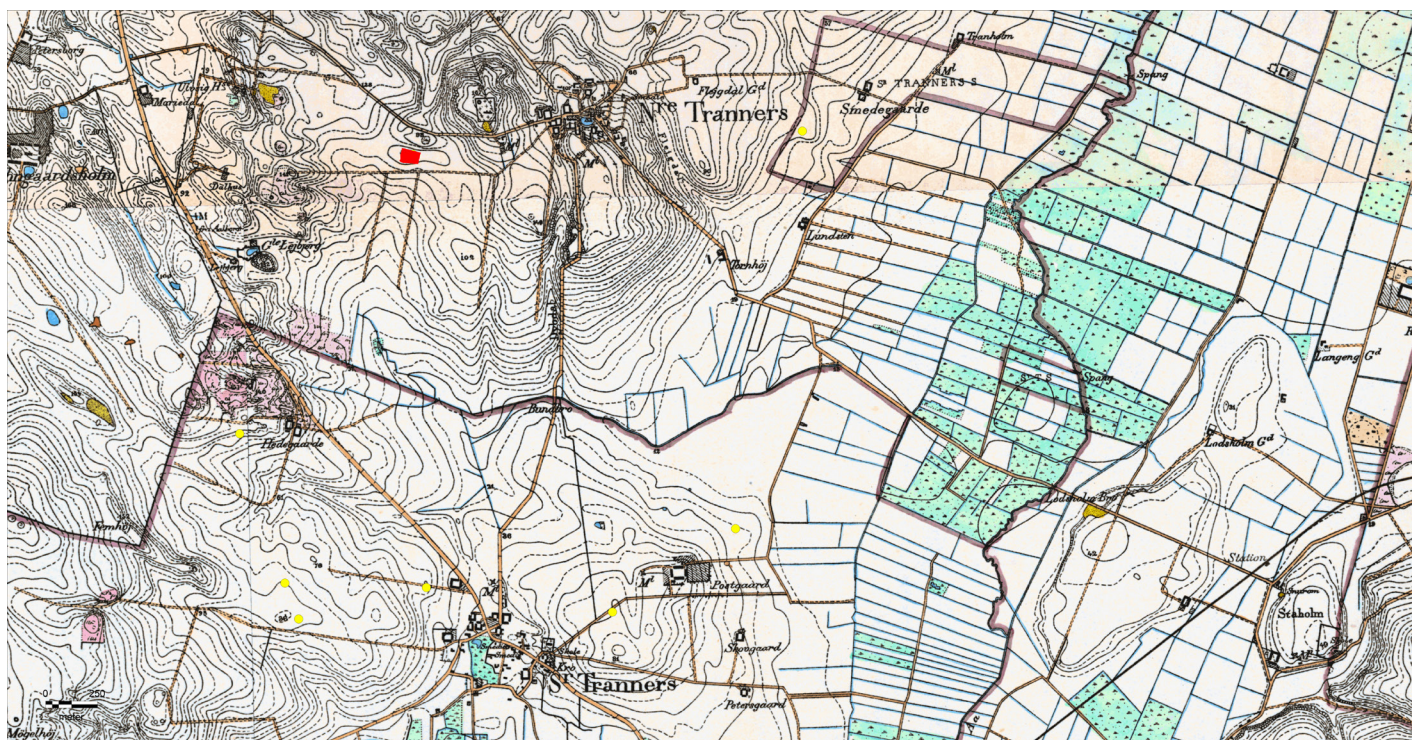
Grubehusene ved Humlebakken viste sig at være fra overgangen mellem ældre og yngre romersk jernalder, og er dermed forholdsvis tidlige. I grubehusene blev fundet mange dyreknoget, men også redskaber og forarbejdede knogler. Dermed kaster udgravningen ved Humlebakken nyt lys på både håndværk og økonomi i slutningen af ældre jernalder og yngre jernalder.

Undersøgelsens baggrund

Forud for byggemodningen af erhvervsgrunde nord for Humlebakken foretog Nordjyske Museer en forundersøgelse på arealet. Da der tidligere er udgravet jordfæstegrave og bebyggelse fra romersk jernalder 400-800 m vest for arealet, og da Nr. Tranders Kirke, som er opført i anden halvdel af 1100-tallet, kun ligger 350 m mod nordøst, var det forventet, at det ville være spor af fortidsminder på arealet.

Forundersøgelsen blev udført ved at trække ca. 3 m brede søgegrøfter med en gravemaskine, hvor man fjerner muldlaget ned til undergrunden (fig. 1). For-

undersøgelsen afslørede, at der var stolpehuller, gruber og flere grubehuse på arealet, og en del af området blev derfor indstillet til en egentlig arkæologisk udgravning, som blev gennemført i april og maj 2020.

Figur 2. De Høje Målebordsblade med det udgravede område ved Humlebakken (rød), andre udgravede lokaliteter fra ældre og yngre jernalder i området (gul) og Nr. Tranders kirke (grøn) (kort: © Styrelsen for Dataforsyning og Effektivisering).

Lokalområdet i oldtiden

I dag er området omkring udgravningen præget af infrastruktur og erhverv. Mod vest ligger motorvejen, mod syd ligger Humlebakken, mod øst ligger Langagervej og syd for Humlebakken ligger der erhverv, som forsætter mod syd indtil Universitetsboulevarden. Mod nord ligger en enkelt gård ud til Lemvigvej, som var den gamle vej mellem Nr. Tranders og Aalborg. Kigger man på de gamle kort fra 1800-tallet kan man se, at pladsen ved Humlebakken har ligget lidt vest for Nr. Tranders på et lille bakkeplateau, som er orienteret øst-vest (fig. 2). Fra bakkeplateauet falder landskabet brat mod nord, mens skråningen er mindre stejl mod syd. I oldtiden har bakkeøen formentlig været omgivet af helt eller delvist oversvømmede fjordarme i forbindelse med Limfjorden.

Som nævnt i indledningen er der tidligere udgravet flere områder med bebyggelser og grave fra ældre og yngre jernalder i området omkring pladsen ved Humlebakken. 350-850 m vest for pladsen er udgravet jordfæstegrave fra romersk jernalder, og bebyggelse fra samme periode, som da Nr. Tranders kirke blev opført i anden halvdel af 1100-tallet.

Ydermere er der inden for en 2 km radius udgravet flere store pladser med intensiv bebyggelse fra jernalderen. 2 km øst for Humlebakken er udgravet såkaldte byhøje fra jernalderen, ved det nye Supersygehus er der udgravet bebyggelse og kulturlag fra førromersk og romersk jernalder, og mod syd og sydvest ligger Sdr. Tranders og Nr. Hedegård, hvor der ligeledes er udgravet bebyggelse og kulturlag fra førromersk og romersk jernalder, samt grave fra romersk og germansk jernalder.

Undergrunden på arealet bestod af kompakt kridt og mod nord af stenfyldt sand, som længere nede blev erstattet af kridt. Det store indhold af kridt i undergrunden gjorde at knoglemateriale var særligt velbevaret.

Undersøgelsens resultater

Ved udgravningen blev der afdækket et 5.773 kvm stort areal. Her fandtes sporene efter seks treskibede langhuse, 11 grubehuse, og en serie tilhørende anlæg i form af spredte stolper, kogestensgruber, grubekomplekser og gruber fra romersk jernalder. Langhusene bestod af op til seks sæt af tagbærende stolper og var 15-23 m lange. Fem af langhusene er daterede ved hjælp af ^{14}C -analyser fra ældre romersk jernalder til begyndelsen af germansk jernalder (ca. 100-400 e.Kr.).

Langhusene har været indrettet til både beboelse og dyrehold, med bolig og ildsted i den ene ende og stald i den anden ende, mens indgangene til huset har ligget centralt midt på husene.

Grubehusene var 2-3,5 m lange og 1,5-2,3 brede, og består af to tagbærende stolper og et nedgravet gulv. Grubehusene er orienteret øst-vest med en nedgravet tagbærende stolpe i hver ende af huset. Grubehusene kan genkendes i fladen på grund af de firkantede til næsten cirkulære nedgravede gulve (fig. 4), som er opfyldt med kulturjord, der indeholdt keramik, knogler og enkelte metalgenstande.

Grubehusene ved Humlebakken er daterede ved hjælp af ^{14}C -analyser til yngre romersk jernalder (ca. 120-250 e.Kr.), og de er dermed tidlige eksempler på denne type af huse.

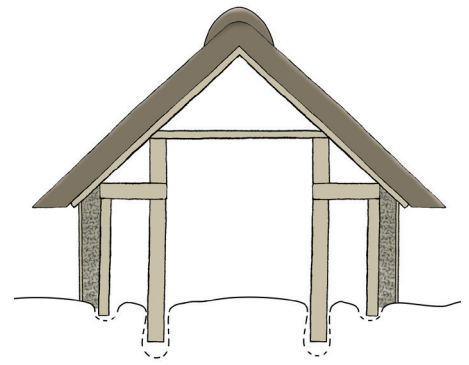

Figur 4. Lodfoto af nedgravet gulv A249 i grubehus A968.

Dateringerne blev understøttet af fundmaterialet fra grubehusene, hvor der blandt andet blev fundet to ornamenterede benkamme (fig. 6), et forarbejde til en kam, tre tenvægte og ornamenteret keramik. Benkammene kan dateres til romersk jernalder, og det samme gælder keramikken fra grubehusene.

Grubehuse var håndværkshytter, og fund som kamme og tenvægte tyder på, at nogle af grubehusene har været brugt til produktion af kamme og tekstil.

På grund af den kridtholdige undergrund blev der også fundet meget knoglemateriale, og størstedelen af disse knogler stammer fra husdyr som kvæg, får, ged, gris og heste. Kvæg, får og ged var de mest udbredte husdyrarter i Nordjylland, mens grise og heste var mindre hyppige, og fordelingen af arter på Humlebakken stemmer godt overens med dette billede. Ud over knogler fra husdyr forekom også knogler fra vilde arter som and, svane og

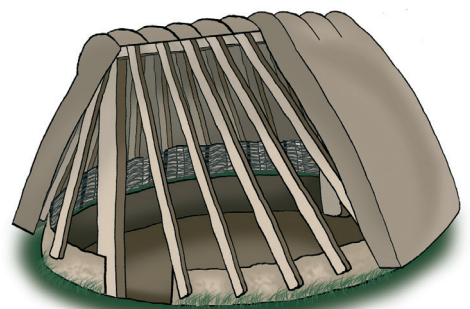

Figur 3. Tværsnit af treskibet langhus.

^{14}C -analyse

Kulstof-14 bruges til at tidsbestemme eller datere materiale fra mennesker, dyr og planter.

Kulstof (C) er et grundstof, der indgår i alle levende organismer. Når en organisme dør, mindskes antallet af C-14 atomer langsomt, da atomet er radioaktivt. Ved at måle den mængde af ^{14}C , der er tilbage i et materiale, kan man derfor regne ud, hvor gammelt det er.

Figur 5. Rekonstruktion af grubehus.

Figur 6. Ornamenteret benkam X244 fra et af grubehusene.

kronhjort, og endelig var der i flere af grubehusene en stor mængde fiskeknogler, hvor størstedelen stammer fra fladfisk. Flere af knoglerne fra både husdyr og vilde dyr havde hug- eller skærespor, så mange af knoglerne skal formentlig tolkes som affald fra madlavning eller håndværk.

Sammenfatning og perspektivering

Den arkæologiske udgravning ved Humlebakken har ikke blot bidraget til viden om fortidens bebyggelser i området, men har også givet et indblik i hverdagen for jernalderens mennesker.

På udgravningen blev fundet både langhuse og grubehuse. Langhusene har været benyttet til beboelse og stald, mens grubehusene har været brugt til håndværk. I grubehusene har man blandt andet har lavet kamme og spundet garn og tråd, men man har også ernæret sig ved fiskeri, landbrug og dyrehold af kvæg, får, geder og i mindre grad grise og heste.

Bebyggelsen ved Humlebakken dateres til yngre romersk jernalder, og er en af mange bebyggelser som ligger placeret på bakkeøerne i området sydøst for Aalborg. Dermed bidrager bebyggelsen ved Humlebakken til at fortælle om bebyggelsen og udviklingen af bebyggelserne, hvor man i både ældre og yngre jernalder har flyttet landsbyerne rundt på bakkeøerne, men i slutningen af yngre jernalder og begyndelsen af vikingetiden har man etableret de nuværende landsbyer, som for eksempel Nr. Tranders. I dette perspektiv kan beboelsen og håndværkspladsen ved Humlebakken ses som en forløber til Nr. Tranders.

Hvis du vil vide mere

Som yderligere læsning kan anbefales følgende oversigtsværker.

Danmarks Oldtid – Ældre Jernalder 500 f.Kr.-400 e.Kr.

af Jørgen Jensen, Gyldendal.

Danmarks Oldtid – Yngre Jernalder og Vikingetid 400 e.Kr.-1050 e.Kr.

af Jørgen Jensen, Gyldendal.

Udgravningsdata

Humblebakken, Nr. Tranders

- Nordjyske Museer jnr. 7136
- Fund & Fortidsminder: 120108 sb. 108, 110
- Slots- og Kulturstyrelsen jnr. 19/03696
- Bygherre: Aalborg Kommune
- Undersøgt areal: 5.773 m²
- Deltagere i udgravningen:
 - Arkæolog Karin Johannesen
 - Arkæolog Mikael Rigtrup Madsen
 - Arkæolog Lars Ole Hasager Kirk
 - Arkæolog René Gravgaard Petersen
 - Arkæolog Anne Østergård Jensen
 - Arkæolog Diana Windfeldt-Schmidt
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Nordjyske Museer, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg